

ГОВІРКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ЗОНИ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНОМУ ОПРАЦЮВАННІ

Наголошено на необхідності фіксації діалектного матеріалу в різних формах (текст і відповіді на питання спеціальних програм) для забезпечення повноти інформації про структурні риси так званих редуکتивних говірок українського мовного континууму та важливості їхнього дослідження, адже переселення людей у мовне середовище інших діалектів призводить до руйнування цілісного діалектного ареалу. Умовна назва чорнобильські говірки (або говірки Чорнобильської зони) уже міцно закріпилася в діалектології, хоча до події 26 квітня 1986 р. на мовній карті України такої групи говірок ніхто не виокремлював. Міграційні рухи з Центрального Полісся в інші регіони України після катастрофи на Чорнобильській АЕС спричинили до руйнування цілісного діалектного ареалу, оскільки величезна 30-кілометрова зона ось уже 35 років як майже знелюднена, а її мешканці переселилися до сіл і міст інших регіонів (дехто вже змінив по кілька місць проживання).

Проаналізовано представлення говірок Чорнобильської зони в різних наукових працях – дескриптивних, лінгвогеографічних і лексикографічних, які так чи інакше репрезентують дані, фактичний матеріал, що може стати своєрідним ґрунтом, емпіричною базою для укладання словника чорнобильських говірок. Описано форми представлення діалектної лексики чорнобильських говірок у додатках до збірників діалектних текстів та описових праць, а також простежено, говірки яких населених пунктів, що нині входять до зони відчуження, відображено в словниках та атласах, підготовлених у період до Чорнобильської трагедії.

Ключові слова: українські діалекти, діалектна лексикографія, діалектний словник, Чорнобильські говірки, редуکتивна говірка, діалектний текст.

Вступ. Наприкінці ХХ ст. особливо гостро постала проблема збереження інформації про українські діалекти. Політичні процеси, природні катаклізми часто призводять до того, що певні території або зазнають суттєвих трансформацій, або просто зникають із мовної карти країни. На жаль, в історії нашої держави тільки в ХХ ст. і на початку ХХІ ст. це ставалося неодноразово, згадаймо події на Західній Україні в середині минулого століття, масштабні будівництва ГЕС на Дніпрі, Чорнобильську катастрофу та війну на сході України. Усе частіше дослідники звертаються до проблем лінгвоекології (синонімічний термін – еколінгвістика). Лінгвістичні термінологічні енциклопедії виокремлюють понад вісім напрямів цієї науки [17, с. 147]. На практиці це поняття вживають переважно тоді, коли йдеться про дослідження мовної ситуації, мовної політики у світі чи окремі державі, про мовну грамотність або чистоту мови. Однак усе частіше на перший план для мовознавців виходить потреба розгляду мови як складника системи взаємного існування людини, суспільства і природи. Особливо відчутним це стало після техногенної катастрофи на Чорнобильській АЕС (1986), коли в діалектології з'явилася нове поняття, новий термін – *редуктивна говірка*, "адже відселення мешканців з ареалу середньополіських говірок, ураженого радіацією, означало руйнування, припинення існування природно сформованого діалектного середовища" [9, с. 100].

Саме так сталося з ареалом Північної Київщини і Північно-Східної Житомирщини – говірками Чорнобильської зони. Ця умовна назва вже міцно закріпилася в діалектології, хоча до події 26 квітня 1986 р. на мовній карті України такої групи говірок ніхто не виокремлював. Міграційні рухи з Центрального Полісся в інші регіони України після катастрофи на Чорнобильській АЕС спричинили до руйнування цілісного діалектного ареалу, оскільки величезна 30-кілометрова зона ось уже 35 років як майже знелюднена, а її мешканці переселилися до сіл і міст інших регіонів (дехто вже змінив по кілька місць проживання).

Зафіксувати, зберегти й дослідити фактично втрачені мовні системи – ось найважливіше завдання діалектологів.

Результати дослідження. Ще на Міжнародній науковій конференції "Полісся: мова, культура, історія" (Київ, 1996), приуроченій 10 роковинам Чорнобильської трагедії, П. Гриценко поставив перед науковцями завдання створення чорнобильського мовного фонду з

метою "забезпечення наступних поколінь дослідників інформацією про говірки Чорнобильської зони, акумуляції ще не втрачених свідчень про ці говірки, а також для об'єктивного вивчення в майбутньому факторів, напрямів та інтенсивності змін цих говірок у нових умовах функціонування" [8, с. 44].

Фонотеки, текстотеки, записи за різноманітними питальниками та спеціальними програмами мали б забезпечити створення мовного портрета кожної переселенської говірки.

І свого часу у відділі діалектології Інституту української мови НАН України відповідно до завдань Державної програми ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи було проведено експедиції до переселенців, і навіть у зону відчуження, що поклато початок створенню чорнобильського мовного фонду. Результатом цієї роботи стали видання "Говірки Чорнобильської зони. Тексти" (1996) [6] і "Говірки Чорнобильської зони. Системний опис" (1999) [5], а також багато інших досліджень про мову переселенців. У цих виданнях представлено говірки колишніх сіл Чорнобильського (Буда, Буряківка, Річиця, Рудьки, Стечанка, Товстий Ліс, Чистогалівка) і Поліського (Варовичі, Денисовичі, Луб'янка, Мартиновичі) районів. Під час експедицій було здійснено багато записів від переселенців у компактних місцях їхнього проживання. В опублікованих виданнях опрацьовано лише частину матеріалів, усі записи є частиною Українського діалектного фонофонду і зберігаються у відділі діалектології Інституту української мови НАН України (Київ).

Не можна оминати увагою комплексне дослідження, присвячене говірці одного села – Машеве Чорнобильського району, опубліковане в 4-х частинах (2003–2005), адже збірники діалектних текстів формують надійну джерельну базу не лише для досліджень діалектних явищ на всіх мовних рівнях, характеристики окремих діалектів, опису ідіостилю мовця тощо, а й для етнографії, історії, фольклору, оскільки тексти містять цінні історичні та культурні відомості. Вони дають можливість зафіксувати і зберегти для прийдешніх поколінь своєрідний мовний портрет кожної говірки. Зроблені діалектологами записи спонтанного мовлення діалектоносців – переселенців із Чорнобильської зони – дають змогу дослідникам хоча б частково реконструювати ці говірки.

Цінною для збереження й дослідження чорнобильських говірок стала монографія М. Ткачук "Ботанічна лексика говірок Чорнобильської зони: реконструкція

редуктивного ареалу" [18], у якій досліджено назви об'єктів флори, що функціонують у місцях компактного проживання чорнобильців-переселенців. У книзі не просто реконструйовано ботанічну лексику чорнобильських говірок, а змодельовано цю тематичну групу лексики у проекції на материнський ареал, описано семантику й мотивацію цих назв. Адже внаслідок відриву мовців від автохтонної території проживання, зникнення реалій, які раніше повсякчас оточували людей, втрати традиційного знання чимало лексем зазнають деактуалізації, редукції – виходять з ужитку або заступаються новими елементами під впливом інших говірок або літературної мови. Важливо, що, окрім трьох розділів описової частини, багатий діалектний матеріал представлено у вигляді тематичного словника й атласу ботанічної лексики говірок Чорнобильської зони (71 карта з коментарями).

У дочорнобильський період групою науковців (археологів, етнографів, мовознавців) було здійснене комплексне дослідження говірок Київського Полісся, які фактично стали говірками чорнобильської зони. Колективна монографія "Київське Полісся" [11] представила певні особливості цієї території, що вирізняють її з усього обширу українського Полісся. Значну увагу приділено питанням археології, заселення цього краю. Мовознавці зосередилися на глибшому дослідженні ономастикону цієї території. Одним із висновків є зауваження про те, що в "Київському Поліссі ... спостерігається значна кількість архаїчних мовних явищ, властивих як усьому регіону, так і спорадично окремим говіркам. Виявлені факти ендемічної та архаїчної лексики демонструють певну етнічну ізоляваність, започатковану ще в говірках старослов'янської мови" [11, с. 209].

І хоч ареал, про який ми говоримо, – Чорнобильська зона – розташований в одній із найархаїчніших із погляду генези та походження української мови зон українського континууму, і говірки цієї зони завжди були в полі зору дослідників, однак спеціальних досліджень, зокрема лінгвогеографічних і лексикографічних праць, присвячених саме чорнобильським говіркам, не так і багато.

Якщо говорити, наприклад, про лінгвогеографічне їхнє представлення, то варто зазначити, що в "Загальнослов'янському лінгвістичному атласі" (Картотека *Загальнослов'янського лінгвістичного атласу* зберігається у відділі діалектології Інституту української мови НАН України (Київ). Опубліковані томи й інші матеріали проекту див. <http://www.slavatlas.org/>) подано матеріали лише з однієї говірки (селище Поліське, пункт 435 у мережі) і водночас жодної говірки з Чорнобильського району. Це можна пояснити масштабністю проекту, що не дозволяло загустити мережу атласу. У першому томі "Атласу української мови" [2] з Поліського району скартографовано 9 н. п., а з Чорнобильського – 12 н. п. Проблемний регіональний "Лінгвістичний атлас Нижньої Прип'яті" Т. Назарової [14], який, за задумом авторки, спрямовувався на відбиття особливостей цих говірок у контексті українсько-білоруської міждіалектної взаємодії, значно докладніше зафіксував особливості говірок Нижньої Прип'яті: з Поліського району представлено 9 н. п., із Чорнобильського – 41 н. п.

Діалектними лексикографічними працями середньополіські говірки, до яких належать і чорнобильські, представлені теж досить фрагментарно.

У II половині минулого століття вони найповніше були репрезентовані в двох словниках П. Лисенка. Так, у "Словнику діалектної лексики Середнього і Східного Полісся" [12] представлено лексику, зібрану автором у 1947–1958 рр. у 128 н. п. Чернігівської, Київської (21 н. п.), Житомирської (22 н. п.) і Сумської областей. Із-

поміж уже названих говірок, що нині належать до Чорнобильської зони, представлені Буда-Варовичі, Мартиновичі, Довгий Ліс.

У другій праці П. Лисенка – "Словник поліських говірок" [13] мережа значно ширша – 213 н. п. (Київська обл. представлена 40 н. п., Житомирська – 55 н. п.), зокрема залучено лексику, зафіксовану в таких селах: Бобер, Буда-Варовичі, Денисовичі, Довгий Ліс, Ладижичі, Луб'янка, Мартиновичі, Машеве, Поліське, Стечанка.

Названі праці – класичні регіональні диференційні словники, для яких матеріал записано за Програмою для збирання матеріалів до Діалектологічного атласу української мови [16]. Словники побудовано традиційно – подано лексему у фонетичній транскрипції, потлумачено її семантику, проілюстровано (хоч і досить скупо), додано локалізацію й окремі граматичні характеристики. Реєстри обмежено лексемами, відмінними від літературної мови, що передбачено вимогами до укладання діалектного лексикону диференційного типу.

Огляд розвитку діалектного словникарства на початку XXI ст. дозволяє говорити про його поштовхування. О. Бондар у статті "Розвиток українського діалектного словникарства на поч. XXI ст." [3, с. 172] у 2012 р. проаналізував стан української діалектної лексикографії цього періоду. Зокрема, він зазначив, що від 2000 до 2011 р. вийшло 70 діалектних словників, словничків і матеріалів. Він також зауважив, що найбільш опрацьованими в лексикографічному аспекті є говори південно-західного наріччя (насамперед, гуцульський), представлені 18 словниками. У доробку лексикографів південно-східного наріччя за цей період – лише 8 лексикографічних праць (із них 5 репрезентують слобожанські говірки). І найменше словників вийшло друком на матеріалі поліського наріччя, зокрема по два – західнополіського і середньополіського, східнополіський не представлений жодним словником.

Середньополіський діалект знайшов відображення, зокрема, у працях: М. та О. Никончуків і В. Мойсієнка "Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії" [15] і Г. Гримашевич "Словник назв одягу та взуття середньополіських та суміжних говірок" [7]. Це – регіональні дослідження, які присвячені окремим тематичним групам лексики.

На жаль, повного діалектного словника середньополіського діалекту загалом і чорнобильських говірок зокрема, натепер немає.

Варто зауважити, що в праці "Говірка села Машеве Чорнобильського району" [4] вміщено лексичні матеріали з розгорнутими ілюстраціями, зокрема: частина III – це "Матеріали до Лексичного атласу української мови", записані за Програмою Й. Дзендзелівського [10], а частина IV – це "Матеріали до Поліського етнолінгвістичного атласу". У двох перших частинах цього дослідження, де вміщено діалектні тексти, додано так звані *гlossarii*, у кожному з яких подано 120 слів (система представлення така: транслітерована лексема – фонетичні варіанти – семантика) – переважно це пояснення слів, які, на думку укладачів, вимагають тлумачення для ширшого кола читачів.

У книзі "Говірки Чорнобильської зони. Тексти" [6] теж потлумачено незрозумілі слова, але подано під назвою "Словник рідковживаних слів", який містить близько 210 лексем (слово у фонетичній транскрипції і тлумачення; локалізації та ілюстрації немає).

Названі праці так чи інакше репрезентують дані, фактичний матеріал, що може стати своєрідним ґрунтом, емпіричною базою для укладання словника чорнобильських говірок. Зауважимо, що етнографі, які народознавці теж зібрані й опублікували надзвичайно багатий

матеріал про говірки Чорнобильської зони. І хоч у їхніх працях не зафіксовано вимову (не подано транскрипційний запис, не можна відстежити фонетичні варіанти), але під час укладання словників, зокрема тлумачення окремих лексем, вони можуть суттєво допомогти лексикографам-діалектологам.

Як ми вже зазначали, реєстр діалектних словників залежить від засад укладання, зокрема, в українській діалектології відомі два основних типи словників: диференційний, у якому представлені відмінні від літературної мови явища, і повний, де намагаються зафіксувати всі наявні в говірці (чи групі говірок) одиниці безвідносно до літературної мови.

Висновки. Створення саме такого – повного, із максимальною лінгвістичною інформацією, розгорнутими ілюстраціями – типу словника чорнобильських говірок вважаємо справою необхідною, актуальною й перспективною. У ньому мають бути представлені слова, поширені в межах досліджуваних говорів і які вирізняються специфічним для них лексичним, словотвірним, фонетичним, акцентним оформленням і семантикою. У такому словнику обов'язково має бути представлена лексика, яка репрезентує поняття матеріальної й духовної культури (так звані етнографізми), адже діалектна лексика відображає історичний поступ народу у його праці, зі звичаями і віруваннями, увесь світогляд у цілому, і саме тому є необхідним джерелом для реконструкції давнішого стану культури носіїв мови.

Діалектні словники є акумуляторами національної пам'яті народу й надійним бар'єром на шляху втрати національних духовних цінностей, і тому надзвичайно важливо створити такий словник саме для редукованих говірок – таких, як говірки Чорнобильської зони, щоб зберегти для прийдешніх поколінь ті мовні явища, які вже значною мірою деактуалізувалися, редукувалися, трансформувалися й асимілювалися до мікросоціумів, із якими тепер співіснують. Редуктивні говірки варто було б представити, використавши концепцію інтегрального опису мови за методикою *лексикографічного портретування* російського лінгвіста Ю. Апресяна та його школи [1, с. 33–74]. Базовою гіпотезою цієї концепції є теза про формування лексичних значень на підставі життєвого досвіду носіїв мови, їхньої "наївної" картини світу. Лексикографічний портрет слова має бути представлений такими типами інформації про лексичну одиницю: морфологічною, стилістичною, семантичною, прагматичною, просодичною, синтаксичною, моделями та правилами сполучення слів й обмеженнями на них, фразеологічною. Створення мовного портрета кожної окремо взятої говірки стане кроком на шляху до створення зведеного словника чорнобильських говірок.

Список використаної літератури

1. Апресян Ю. Д. Основные принципы и понятия системной лексикографии / Ю. Д. Апресян // Языковая картина мира и системная лексикография. – М. : Языки славянских культур, 2006. – С. 33–74.
2. Атлас української мови : у 3-х т. – К. : Наук. думка, 1984. – Т. 1.
3. Бондар О. І. Розвиток українського діалектного словникарства на початку XXI ст. / О. І. Бондар // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія: Леонідів Сидоровичу Паламарчукові. – К. : КММ, 2012. – С. 171–176.
4. Говірка села Машеве Чорнобильського р-ну : у 4-х ч. / Уклад.: Ю. І. Бідношя, Л. В. Дика. – К. : Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2003–2005. Ч. 1 : Тексти; / Уклад.: Г. В. Воронич, Л. А. Москаленко, Л. Г. Пономар. – К. : Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2003. Ч. 2: Тексти. – К. : Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2003; / Уклад.: Ю. І. Бідношя, Г. В. Воронич, Л. В. Дика, Л. А. Москаленко, Л. Г. Пономар. – К. : Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2003 Ч. 3: Матеріали до Лексичного атласу української мови; Ч. 4: Матеріали до Поліського етнолінгвістичного атласу / Уклад.: Ю. І. Бідношя, Г. В. Воронич, Л. В. Дика, Л. А. Москаленко, Л. Г. Пономар. – К. : Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2005.

5. Говірки Чорнобильської зони: Системний опис / П. Ю. Гриценко та ін. – К. : Довіра, 1999.
6. Говірки Чорнобильської зони: Тексти / Упоряд. П. Ю. Гриценко та ін. – К. : Довіра, 1996.
7. Гримашевич Г. І. Словник назв одягу та взуття середньополіських та суміжних говірок / Г. І. Гримашевич. – Житомир : Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002.
8. Гриценко П. Говірки Чорнобильської зони сьогодні / П. Гриценко // Полісся: мова, культура, історія: Матеріали міжнародної конференції. – К. : Асоціація етнологів, 1996. – С. 38–46.
9. Гриценко П. Ю. Інформаційний простір діалектного тексту / П. Гриценко // Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій. – К. : Інститут української мови НАН України, 2015. – С. 100–118.
10. Дзєндзелівський Й. О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови / Й. О. Дзєндзелівський. – К. : Наук. думка, 1987.
11. Київське Полісся : Етнолінгвістичне дослідження / С. С. Березанська, Н. К. Гаврилюк, В. Д. Дяченко та ін.; Відп. ред. І. М. Железняк. – К. : Наук. думка, 1989.
12. Лисенко П. С. Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся / П. С. Лисенко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961.
13. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К. : Наук. думка, 1974.
14. Назарова Т. В. Лінгвістичний атлас нижньої Прип'яті / Т. В. Назарова. – К. : Наук. думка, 1985.
15. Никончук М. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії / М. Никончук, О. Никончук, В. Мойсієнко. – Житомир : Полісся, 2001.
16. Програма для збирання матеріалів до діалектологічного атласу української мови. – К. : Вид-во АН УРСР, 1949.
17. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2011.
18. Ткачук М. М. Ботанічна лексика говірок Чорнобильської зони: реконструкція редукованого ареалу / М. М. Ткачук. – К. : Наук. думка, 2016.

References

1. Apresyan, Yu. D. (2006). Osnovnyie printsipy i ponyatiya sistemnoy leksikografii. In: *Yazykovaya kartina mira i sistemnaya leksikografiya* [Basic Principles and Concepts of Systemic Lexicography. Linguistic Picture of the World and Systemic Lexicography] (pp. 33–74). Moskva: Yazyki slavyanskikh kultur. (In Russ).
2. *Atlas ukraïnskoi movy* [Atlas of the Ukrainian Language]. (1984). V 3 t. T. 1. Polissia, Serednia Naddniproianshchyna i sumizhni zemli [Polissya, Middle Dnieper and adjacent lands]. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukr.).
3. Bondar, O. I. (2012). Rozvytok ukraïnskoho dialektnoho slovykarstva na poch. XXI st. [Development of Ukrainian Dialect Vocabulary at the Beginning. 21st Century]. In: *Ukrainska i slovianska tilmachna ta perekladna leksykohrafiia: Leonidovi Sydorovychu Palamarchukovi* [Ukrainian and Slavic Interpretive and Translated Lexicography: Leonid Sidorovich Palamarchuk] (pp. 171–176). Kyiv: KMM. (In Ukr.).
4. *Hovirka sela Masheve Chornobylskoho r-nu* [Masheve Village Dialect of the Chernobyl district]. (2003–2005). Ch. 1–4. Kyiv [Ch. 1: *Teksty* [Texts]. (2003). Uklad.: Yu. I. Bidnoshyia, L. V. Dyka. Kyiv; Ch. 2: *Teksty* [Texts]. (2003). Uklad.: H. V. Voronich, L. A. Moskalenko, L. H. Ponomar. Kyiv. Ch. 3: *Materialy do Leksychnoho atlasu ukraïnskoi movy* [Materials for the Lexical Atlas of the Ukrainian Language]. (2003). Uklad.: Yu. I. Bidnoshyia, H. V. Voronich, L. V. Dyka, L. A. Moskalenko, L. H. Ponomar. Kyiv. Ch. 4: *Materialy do Poliskoho etnolinhvistychnoho atlasu* [Materials for the Polissya ethnolinguistic atlas]. (2005). Uklad.: Yu. I. Bidnoshyia, H. V. Voronich, L. V. Dyka, L. A. Moskalenko, L. H. Ponomar. Kyiv]. (In Ukr.).
5. *Hovirky Chornobylskoi zony: Systemnyi opys* [Dialects of the Chernobyl Zone. System Description]. (1999). P. lu. Hrytsenko ta in. Kyiv: Dovira. (In Ukr.).
6. *Hovirky Chornobylskoi zony: Teksty* [Dialects of the Chernobyl Zone. Texts]. (1996). Uporiad. P. lu. Hrytsenko ta in. Kyiv: Dovira. (In Ukr.).
7. Hrymashevych, H. I. (2002). *Slovyk nazv odiahu ta vzuttia serednopoliskyykh ta sumizhnykh hovirok* [Dictionary of Clothing and Footwear Names of the Middle Polissian and Neighbouring Dialects]. Zhytomyr. (In Ukr.).
8. Hrytsenko, P. lu. (1996). *Hovirky Chornobylskoi zony sohodni* [Dialects of the Chernobyl Zone Today]. In: *Polissia: mova, kultura, istiria: Materialy mizhnarodnoi konferentsii* [Polissya: language, culture, history: Proceeding of the international conference] (pp. 38–46). Kyiv. (In Ukr.).
9. Hrytsenko, P. lu. (2015). Informatsiinyi prostir dialektnoho tekstu [Information Space of Dialect Text]. In: *Dialekty v synkhronii ta diakhronii: tekst yak dzherelo lnhvistychnyykh studii* [Dialects in synchrony and diachrony: text as a source of linguistic studies] (pp. 100–118). Kyiv. (In Ukr.).
10. Dzendzelivskiy, Y. O. (1987). *Prohrama dlia zbyrannia materialiv do Leksychnoho atlasu ukraïnskoi movy* [Program for Collecting Materials for the Lexical Atlas of the Ukrainian Language]. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukr.).
11. *Kyivske Polissia: Etnolinhvistychne doslidzhennia* [Kivske Polissya: Ethnolinguistic Research]. (1989). S. S. Berезанська, N. K. Havnyliuk, V. D. Diachenko ta in.; Vidp. red. I. M. Zhelezniak. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukr.).
12. Lysenko, P. S. (1961). *Slovyk dialektnoi leksyky Serednoho i Skhidnoho Polissia* [Dictionary of Dialectal Vocabulary of the Middle and Eastern Polissia]. Kyiv: Vyd-vo AN URSR. (In Ukr.).
13. Lysenko, P. S. (1974). *Slovyk poliskyykh hovirov* [Dictionary of the Polissian Dialects]. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukr.).
14. Nazarova, T. V. (1985). *Linhvistychnyy atlas nyzhnoi Prypiati* [Linguistic Atlas of Lower Pripyat]. Kyiv. (In Ukr.).

15. Nykonchuk, M., Nykonchuk, O., & Moisiienko V. (2001). *Poliska leksyka narodnoi medytsyny ta likuvalnoi mahii* [Polissya Vocabulary of Folk Medicine and Healing Magic]. Zhytomyr: Polissia. (In Ukr.).

16. *Prohrama dlia zbyrannia materialiv do dialektolohichnoho atlasa ukrainskoi movy* [A Program for Collecting Materials for the Dialectological Atlas of the Ukrainian Language]. (1949). Kyiv: Vyd-vo AN URSR. (In Ukr.).

17. Selivanova, O. O. (2011). *Linhvistychna entsyklopediia* [Linguistic Encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K. (In Ukr.).

18. Tkachuk, M. M. (2016). *Botanichna leksyka hovirok Chornobylskoi zony: rekonstruktsiia reduktivnoho arealu* [The Botanical Lexis of the Dialects of the Chernobyl Zone: a Reconstruction of the Reductive Area]. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukr.).

Надійшла до редколегії 14.01.21

Liudmyla Riabets, PhD in Philology, Senior Researcher

ORCID: 0000-0003-4829-715X

e-mail: riabetslv@ukr.net

Institute of Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

DIALECTS OF THE CHERNOBYL ZONE IN LEXICOGRAPHIC PROCESSING

Emphasis is placed on the need to record dialect material in various forms (text and answers to special programs) to ensure complete information about the structural features of reductive dialects of the Ukrainian language continuum and the importance of their study, because the relocation of people to other dialects leads to the destruction of the entire dialect area. In dialectology, a new concept appeared, a new term – reductive speech. The term is used outside the area of Northern Kyiv and North-Eastern Zhytomyr – the dialects of the Chernobyl zone. This conditional name is already firmly established in dialectology, and it wants to be shared on April 26, 1986, on the language map of Ukraine, and no one singled out a group of dialects. Migration movements from the Central Polissya to other regions of Ukraine after the Chernobyl disaster led to the management of the entire dialect area, as a large 30-kilometer zone has been in the area for almost 35 years as almost depopulated, and its inhabitants have moved to villages and towns in several regions. Record, preserve and explore the actually lost language systems – this is the most important task of dialectologists.

The representation of the Chernobyl zone dialects in various scientific hearings – descriptive, linguogeographical and lexicographic – is analyzed. The titles in the articles of the work to some extent represent data, factual material that can become one's own land, an empirical basis for publishing a dictionary of Chernobyl dialects. It should be noted that ethnographers and ethnographers found it difficult to collect and publish extremely rich material on the dialects of the Chernobyl zone. And although there are no requirements in their hearings (no transcription record is given, phonetic variants cannot be traced), they can significantly help lexicographers-dialectologists when teaching dictionaries as interpretations of individual tokens.

Keywords: Ukrainian dialects, dialect lexicography, dialect dictionary, Chernobyl dialects, reductive dialect, dialect text.